

Милојко Стојановић, ОПШТЕНАРОДНА ОДБРАНА И ДРУШТВЕНА САМОЗАШТИТА, Центар за публикације Правног факултета, Београд, 1989. стр. 259.

Почетком 1989. године је изашла из штампе књига-практикум *Општенародна одбрана и друштвена самозаштита* М. Стојановића, вишег предавача на Правном факултету, Универзитета у Београду, намењена првенствено студентима Правног факултета. Књига-практикум је изашла у право време. Наиме, последњих година су неколико пута мењани план и програм предмета ОНО и ДСЗ СФРЈ I и II, а да истовремено ништа није урађено са уџбеником који је написан пре више од десет година. Поред овог, постоје и други разлози да се поздраве иницијатива аутора М. Стојановића и издавача — Центра за публикације Правног факултета у Београду. У практикуму су скупљена актуелизована знања везана за многе нове законе из области ОНО и ДСЗ који су ступили на снагу последњих неколико година. Студентима и другима које ова материја интересује пружени су изворни материјали. Није наодмет имати при руци изворне законске текстове које нуди овај практикум. Књига ће студентима користити за лакше припремање испита, квалитетније извођење вежби на изворним текстовима, за писање семинарских радова из области ОНО и ДСЗ и њихове правне уређености. Овом књигом се попуњавају и недостаци правних сазнања из уџбеника *ОНО и ДСЗ СФРЈ — II*. Уџбеник је писан по јединственој концепцији за све високошколске институције на територији целе СФРЈ. Овакав концепт уџбеника има многе предности, али и недостатке. Када је реч о студентима права један од недостатака таквог концепта уџбеника јесте недостатак нормативно-правног аспекта предмета Општенародна одбрана. Овај недостатак би се, можда, могао отклонити увођењем предмета Право општенародне одбране. С обзиром да до сада није успела реализација ове идеје, практикум остаје утешни минимум сагледавања опширне правне проблематике правног аспекта ОНО и ДСЗ. Поред ове функције, књига представља корисну допуну и попуну једне осетне празнине и неких других уџбеника на Правном факултету, који се не баве, или не баве довољно, правним уређењем неких важнијих области друштвено-политичког система, као што су: систем и функција ОНО и ДСЗ, оружане снаге СФРЈ, органи унутрашњих послова, улога самоуправних органа и тела ДПЗ, заштита уставног поретка и друштвених вредности, итд. На тај начин се студентима омогућава стицање неких значајних сазнања са којима се у каснијем студирању неће срести.

Књига је подељена на два дела. У првом делу су сакупљени претежно изворни текстови закона из области општенародне одбране, а у другом законски текстови из области друштвене самозаштите.

У првој глави под називом *Савремени свет и Југославија*, аутор даје неке карактеристике савременог света и преглед снага војних блокова, издвајање финансијских средстава за наоружање, однос нуклеарних снага војно-политичких блокова, карактеристике војнополитичког положаја СФРЈ и став Југославије према рату.

У другој глави се одређује појам општенародне одбране са правног аспекта, датој помоћу изворних текстова из Устава СФРЈ, Закона о ОНО СФРЈ и других законских и подзаконских аката. У истој глави аутор даје и преглед неких најважнијих кривичних санкција у вези са правима и дужностима одбране земље. Овде је била очигледна намера аутора да не прикаже исцрпно кривичне санкције у вези с одбраном земље, највероватније да се не би понављала грађа са којом се студенти оређу на истој години кроз предмет Кривично право, што у овом случају може бити за похвалу. Примедба да је и ово понављање не би се могла прихватити зато што су набројана кривична дела у практикуму она која представљају заштиту концепцијских и доктринарних начела одбране југословенског друштва.

У трећој глави под насловом *Правна, идејно-политичка и планска уређеност општенародне одбране*, систематизована је грађа на основу које је уређен систем ОНО и ДСЗ Југославије.

У четвртој, петој, шестој и седмој глави су изложени законски текстови и резолуције које се односе на субјекте и носиоце послова општенародне одбране, оружане снаге, цивилну заштиту и на систем и службу осматрања и обавештавања. У овим главама су обрађени сви носиоци и све снаге система општенародне одбране. Методолошки редослед је од основних до институционалних снага уз приказ законских и других извора права и дужности у одбрани земље.

Главе од осме до дванаесте су посвећене неким елементима система ОНО. Глава осам садржи избор законских норми о самозаштити у ОНО. Посебно је посвећена пажња заштити тајних података, мерама безбедности, самозаштити у оружаним снагама и органима безбедности оружаних снага и војној полицији. Глава IX је посвећена обучавању и мерама које се предузимају за обучавање омладине, становништва и кадрова од посебног значаја за ОНО за потребе одбране и безбедности друштва.

Мере приправности и мобилизације свака за себе посебно су обрађене у глави десет. Вредно је напоменути да је аутор у овој глави присутно обради материје по систему са минималним изворним материјалом. Тако је овај део текста типичан уџбенички материјал што ће, верујемо, помоћи студентима, а и другима који буду користили практикум, посебно део о историјском развоју и појму мобилизације.

Глава XI и XII обрађују планирање и финансирање ОНО. Аутор се овде није само задржао на законским текстовима већ је као изворну грађу изнео и изводе из друштвеног плана Југославије за период од 1986. до 1990. године. Очигледна је савременост и актуелност материјала. Што се тиче финансирања ОНО, на четири стране је дат прегледан правац кретања војних издатака у свету и Југославији уз помоћ незаобилазних табела. После табеларног увода следе нормативни извори финансирања од Федерације до општине и месне заједнице.

Посебну пажњу заслужује истрајност аутора у припреми материјала за практикум када је у глави XIII приказао међународно правну заснованост ОНО. Питање међународно-правне заснованости ОНО је приказано кроз изворе међународног ратног права, кривична дела против човечности и међународног права, неких извода из Повеље ОУН и кратко препричаних протокола: Допунски протокол уз Женевску конвенцију од 12. августа 1949. године о заштити жртава међународних оружаних сукоба (Протокол I) и Допунски протокол уз Женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртава међународних оружаних сукоба (Протокол II). Ако се нека иоле већа примедба може дати овом практикуму, онда се то односи на међународно-правну заснованост општенародне одбране. Прво, није дат појам агресије по међународном праву. Ако се узме у обзир да је међународни правни комитет још 1974/75. године правно одредио појам агресије, штета је што се овај појам није нашао и у овом практикуму зато што је уско повезан са предметом ОНО и ДСЗ. Друго, међународно-правна заштита жртава рата је обрађена у оквиру цивилне заштите што је методолошка непрецизност и недоследност, јер је ово материја из области међународно-правне заснованости ОНО. Ако се и желело да се међународно-правна заштита жртава рата изложи као питање цивилне заштите, онда је то требало учинити само с аспекта заштите цивила, а да се питање ратних заробљеника и припадника оружаних снага обради у глави XIII — *Међународна заснованост ОНО*. Протокол I и Протокол II су представљени информативно у виду приказа. Обрада овог питања би добила на квалитету да се приступило обради појединих појмова и нормативних решења. Аутор је покушао да на малом простору изложи широку област. Протоколи I и II су остали у границама само набрајања појединих појмова, решења и поступака института међународног ратног права (међународног права оружаних сукоба).

У другом делу практикума су изложени извори из области друштвене самозаштите. У главама I, II и III изложени су општи ставови, правна уређеност ДСЗ и предмет друштвене самозаштите. Ове три главе представљају методолошки увод у предмет друштвена самозаштита. Вредно је истаћи да је аутор у глави III набрајао све основне вред-

ности које се штите друштвеном самозаштитом, користећи се законским текстовима, табелама (на пример — код кретања криминала у СФРЈ) кратким коментарима и уобичајеним уџбеничким текстом. Оваквом методологијом, практикум је на путу да прерасте у класичан универзитетски уџбеник. У главама IV и V се обрађују субјекти ДСЗ, њихова права и дужности у систему ДСЗ, надлежност, начини деловања, значај и њихов међусобни однос по питању остваривања друштвене самозаштите.

На крају, у главама VI, VII и VIII по уобичајеној методологији као и за систем ОНО, дати су законски текстови који се односе на финансирање, обучавање и планирање друштвене самозаштите.

Књига је, дакле, састављена од претежно изворних текстова закона, смерница, резолуција и других друштвено-политичких докумената опредељених за одбрамбено-заштитну функцију друштва. На овај начин се студентима и другим заинтересованим лицима омогућава да на једном месту имају прикупљене изворне информације из те области.

Аутор је водио рачуна да се изворни текстови не ребају један поред другог механички, већ по проблемима који се обрађују, а по обиму у најнужнијој мери. Водио је, дакле, рачуна о педагошким захтевима који се постављају пред наставни материјал. Још један квалитет краси ову књигу: на крају сваке логичке целине аутор је дао питања за вежбање, чиме је упутио студенте на најбитније у овим текстовима.

На крају можемо да закључимо да је практикум садржински и педагошки веома добро компонован и обликован и да ће послужити својој намени. Ове и друге евентуалне примедбе могу само послужити аутору за корекције на следећем издању.

мр Владан Јончић

Љ. Трговчевић, НАУЧНИЦИ СРБИЈЕ И СТВАРАЊЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ДРЖАВЕ 1914—1920, „Народна књига“ и Српска књижевна задруга, Београд 1986, 358 стр.

Ослобађање и уједињавање народа и стварање држава објашњавани су у историји као резултат ратова и међународних односа. Као главни protagonisti су истицани владари, државници и војсковође. Од успешности њиховог деловања зависило је остваривање политичких циљева и развој држава и народа. Међутим, улога и јавни рад научника су ретко или чикако истицани. Као неки часни изузеци су помињани научници који су били истовремено политичари или обављали поједине државне функције.

Овакво гледање на улогу научника није страно ни југословенској историографији када се бави догађајима из историје наших народа у другој половини XIX и почетком XX века. А то је било време борби готово свих наших народа за ослобођење и доба развоја југословенске идеје за чије су се остварење залагали јавни радници из наших крајева.

Желећи да то измени, Љубинка Трговчевић се прихватила занимљивог и хвале вредног подухвата да научнике Србије са почетка XX века прикаже у новој, до сада мало познатој улози. Њихов научни рад је употпуњен њиховом јавном делатношћу у Краљевини Србији коју су обављали као министри, посланици и политички писци. За овакво посматрање је био најпогоднији најважнији догађај у историји наших народа на почетку XX века — први светски рат — у коме је дошла до врхунца борба за стварање заједнице југословенске државе.

Рад српских научника, углавном професора Београдског универзитета и чланова Српске академије наука, Љубинка Трговчевић је сместила у временски оквир од 1914. до 1920. године. Имајући у виду сва збивања која су пратила Краљевину Србију у том периоду, извршила је периодизацију њиховог деловања. Дају се уочити три временска периода деловања српских научника, а то су почетак рата 1914. до 1915. (време повлачења из Србије), доба избеглиштва 1915—1918. и на крају 1918—1920. — рад на стварању нове државе и, посебно, учешће на Конференцији мира.